

MITROPOLITUL PETRU MOVILĂ - 400 ANI DE LA NAȘTERE FIU AL CREDINȚEI, CTITOR DE CULTURĂ

Vasile Demciuc

În istoria culturii vechi românești, și anume în perioada ei de plămădire, au ostenit cu râvnă vrednică de pomenire un lung șir de clerici luminați, iubitori de țară, adevărați pionieri în vremuri de alegere a luminii de întuneric, ctitori de limbă, de cultură și de unitate românească.

Printre aceștia la loc de cinste se află și mitropolitul Petru Movilă, una din figurile cele mai reprezentative ale culturii ortodoxe din țările Europei Răsăritene în prima jumătate a sec. al XVII-lea.

Născut la Suceava la 21 decembrie 1596, al patrulea fiu al lui Simion Movilă - fost domn al Țării Românești (1600-1602) și al Moldovei (1606-1607), Petru Movilă a fost un cărturar cu o temeinică cultură latină, slavonă, greacă și polonă, însușită în școlile vremii.

După ce în tinerețe a aspirat el însuși să ocupe tronul țării sale, s-a îndreptat spre viața mănăstirească, devenind în 1627 arhimandrit al celebrei Lavra Pecerska, iar la 28 aprilie 1633 este hirotonit Mitropolit al Kievului și a toată Rusia.

Intitulându-se pe frontispiciul unor cărți editate de el "fiu al voievodului Țării Moldovei" și reproducând stema Moveștilor, cu emblema ambelor Țări Române, Petru Movilă le-a sprijinit cu multă dărnicie, prin meșteri tipografi și tiparnițe, care au fost instalate la Câmpulung (1635), la Iași (1642) și de sub teacurile cărora au ieșit primele cărți românești.

Trimisi de el, Sofronie Poceaski și alți patru profesori organizează în 1640, sub patronajul lui Vasile Lupu, ale cărui fascinații nobiliare trecuseră de mult peste hotarele Țării Moldovei, Colegiul de la Biserica "Trei Ierarhi" din Iași, în care retorica, filosofia, poezia erau predate în limba latină, greacă și slavonă.

Toate acestea le săvârșea Mitropolitul Petru știind că în Moldova, credința și cultura sunt atât de legate una de alta, încât credința este partea cea mai sfântă și mai fierbinte a culturii, cu alte cuvinte, ea este culturii moldave și mireasma veșniciei ei.

Fiu al acestei credințe care inspiră, plămădește și dă dimensiune cerească culturii din istorie, Mitropolitul Petru a adus mărturii despre dumnezeirea dreptei credințe strămoșești și despre nepieritoarele valori ale culturii ortodoxe în general, și ale culturii românești moldave în special.

Principală operă, recunoscută în întreaga lume ortodoxă, este *Mărturisirea de credință ortodoxă*, lucrare ce a fost dezbătută și aprobată la Sinodul de la Iași în 1642. Redactată în limba latină în 1640, *Mărturisirea...*, prima scrisă de un român, cu o influență și o răspândire europeană de-a dreptul uimitoare, a fost tradusă începând din 1645 în polonă, mai apoi în greacă, română, olandeză, germană și engleză. Numai în românește au fost tipărite până astăzi nouăsprezece ediții.

Locul lui Petru Movilă în istoria culturii române, nu doar în cea a culturii ucrainene - cum încearcă unii istorici să afirme - poate fi justificat nu numai prin sprijinirea tipografilor și școlii românești, ci și prin acele scrieri care depășesc cadrul restrâns ecleziastic, intrând în genul oratoric sau, mai larg, al "învățăturilor".

Amintim în acest context cuvântarea rostită cu prilejul căsătoriei domniței Maria, fiica lui Vasile Lupu, cu prințul polon Janusz Radziwil, în februarie 1645, celebrată la Biserica "Treierarhi" din Iași.

Dincolo de învelișul teologic al acestei cuvântări cititorul de astăzi poate distinge arta oratorului, care face o caldă apologie familiei.

Asemenea falnicilor stejari ai Țării Moldovei, care își extind și mențin coroana vastă tocmai pentru că au rădăcinile adânc înfipte în pământul din care își trag seva, mare Mitropolit Petru a fost, în același timp, și cu o deschidere ecumenică, receptiv la mersul istoriei.

Darul credinței fierbinți și al dragostei de Biserică și Neam cu care a fost binecuvântat Mitropolitul Petru, a fost cultivat și făcut roditor cu ajutorul lui Dumnezeu și cu strădanii și nevoițe necontenite "luptându-se lupta cea bună a credinței".

În acest moment aniversar, putem conchide că întreaga activitate desfășurată de Mitropolitul Petru Movilă pe teren cultural-teologic a înscris o epocă de reformă a tradiționalei culturi bizantino-slave, așezând-o pe o direcție de occidentalizare, în contact cu umanismul apusean, contribuind deplin la definirea culturii românești.

Sunt acestea, și nu numai, temeiuri ca Mitropolitul Petru Movilă să fie trecut în calendarul creștin la locul ce se cuvine.

Opera editată de Mitropolitul Petru Movilă

Antologhion, Pecerska, 1636;

Antologhiomul, Lwow, 1638;

Apostolul, Lwow, 1638;

Capitole parenetice ale diaconului Agapet și Așezăminte ascetice ale lui Dorotei, Kiev, 1628;

Confessio fidei orthodoxae, Amsterdam, 1643;

Confessio fidei orthodoxae, Leipzig, 1559;

Crucea Mântuitorului Hristos, Kiev, 1632;

La Confession Orthodoxe de Pierre Moghila, metropolite de Kiev (1633-1646) approuvée par les Patriarches grecs du XVII-e siècle, "Orientalia Christiana", vol. X, nr. 39, Roma - Paris, 1927;

Evangelhia învățătoare sau Cazania, Kiev, 1637;

Evangelhiarul, Lwow, 1636;

Evangelhiarul, Pecerska, 1644;

Evhologhiomul sau Molitvenicul, Pecerska, 1646;

Istoria lui Varlaam și Ioasaf, Kiev, 1638;

Lithos sau Piatra aruncată din praștia adevărului, Kiev, 1644;

Liturghierul, Pecerska, 1629;

Liturghierul, Pecerska, 1638;

Liturghierul, Pecerska, 1639;

Liturghierul, Lwow, 1636;

Mărturisirea ortodoxă a apostoliceștei și catolicești biserici de Răsărit, Mănăstirea Neamț, 1849;

Nomocanonul, Kiev, 1629

Octoiul, Lwow, 1630;

Octoiul, Lwow, 1639;

Octoiul, Lwow, 1640;

Omiliile Sfântului Macarie Egipteanul, Kiev, 1632;

- Patericul Sfinților care au strălucit în Pecerska*, Kiev, 1634;
Pravoslavnica mărturisire, Kiev, 1640;
Pravoslavnica Mărturisire a săborniceștei și apostoliceștei beseरिकी a Răsăritului,
 tr. Radu Greceanu, Buzău, 1691;
Prefață dedicată lui Vasile Lupu Mowa duchowna Kiev 1645, în *Literatura română veche*, I, București, 1971, pp. 268-269;
Psaltirea, Pecerska, 1629;
Psaltirea, Pecerska, 1640;
Psaltirea, Pecerska, 1644;
Scurtă adunare a învățăturii despre articolele de credință ale Bisericii Ortodoxe,
 Kiev, 1645 (în lb. polonă și ucraineană); Amsterdam, 1667; Buzău, 1691;
Sfaturi către Moise Movilă, 1631, în *Literatura română veche*, București, 1971,
 pp. 264-267;
Triodul, Pecerska, 1627;
Triodul, Pecerska, 1631;
Triodul, Pecerska, 1640;
Triodul, Lwow, 1642;
Triodul înflorat, Pecerska, 1631.

Referințe bibliografice despre opera și activitatea Mitropolitului Petru Movilă

- Bezviconi, G., *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962,
 pp. 71-76;
 Bodogae, Teodor, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943;
 Bodogae, Teodor, *Un capitol din relațiile româno-ruse. Mitropolitul Petru Movilă*, în
 "Revista Teologica", 9/10/1946, pp. 403-419;
 Bogdan, D.P., *Les Enseignements de Pierre Movila adresses a son frere Moise Movila*, în "Cyrillomethodianum", I, Salonic, 1971, pp. 1-25;
 Bulat, Toma, *Petru Movilă prinț de Moldova*, în "Buletinul Institutului de Istorie a
 României A. Xenopol", Iași, 1941, pp. 9-14;
 Cartoian, N., *Istoria literaturii române vechi*, vol. II, București, 1942, pp. 93-96;
 Ciobanu, Șt., *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1947, pp. 253-259;
 Ciobanu, Valeriu, *Relații literare româno-ruse în epoca feudală*, în "Revista de Istorie
 și teorie literară", 2/1960;
 Constantinescu, Barbu, *Românul Petru Movilă ca reprezentant al Bisericii Ortodoxe*,
 în "Columna lui Traian", IV, 1873;
 Dragomir, Silviu, *Contribuții privitoare la relațiile bisericii românești cu Rusia în
 veacul XVII*, în AARMSI, 1911-1912;
 Enăceanu, Ghenadie, *Din istoria bisericească a românilor "Meșterul Manole" și Petru
 Movilă*, în BOR, 1883
 Enăceanu, Ghenadie, *Estracte din jurnalul "Biserica Ortodoxă Română"*, București,
 1881;
 Elian, Al., *Contribuția grecească la Mărturisirea Ortodoxă*, în "Balcanica" V/1942,
 pp. 79-138

- Elian, Al., *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe, 1642*, București, 1981;
- Erbiceanu, C., *Petru Movilă*, în BOR, 1909-1920;
- Golubov, S., *Kievsky mitropolit Petr Moghila i ego spodvijniki*, Kiev, 1883-1984;
- Gorovei, Șt. S., *Petru Movilă. Contribuții*, în MMS, 10-12/1981, pp. 701-716;
- Hanes, V. Petru, *Istoria literaturii românești*, București, 1929, pp. 18-19;
- Hijneac, Z., *Academia moveleană din Kiev*, Kiev, 1970;
- Ionescu, Teofil, *La vie et l'oeuvre de Pierre Movila*, Paris, 1944;
- Iorga, N., *Epoca Moveleștilor în paginile de călători*, în *Istoria românilor prin călători*, București, 1981, pp. 199-203;
- Iorga, N., *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904, pp. 130-142;
- Iorga, N., *Istoria literaturii române în sec. XVIII*, vol. I, București, 1969, pp. 239-246; 257-258;
- Iorga, N., *Istoria literaturii românești*, vol. I, București, 1923, pp. 237-248;
- Iorga, N., *Locul românilor în istoria universală*, București, 1985, pp. 266-278;
- Iorga, N., *Moveleștii și catolicismul în Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București, 1929, pp. 209-213;
- XXX, *Istoria ucrainskoj literaturi*, Kiev, 1967, pp. 280-282;
- Ivașcu, G., *Istoria literaturii române*, București, 1969, pp. 129-132;
- Lăudat, I.D., *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1962, pp. 118-125;
- Lungu, Gh., *Un important moment istoric al legăturilor culturale și bisericești ruso-române: Petru Movilă*, în MMS, 11/1654;
- Lupaș, Ioan, *Mitropolitul Petru Movilă și relațiunile lui cu românii*, "Studii și conferințe și comunicări de istorie" IV, Sibiu, 1943, pp. 83-91;
- Malvy, Antoine, Viller, Marcel, *La confession Orthodoxe de Pierre Moghila, metropolit de Kiev 1633-1646*, "Orientalia Christiana" vol. X, Roma-Paris, 1927;
- Mateescu, N., *Petru Movilă 1506-1646*, București, 1896;
- Mazilu, Dan Horia, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1894, pp. 82, 105, 107, 121, 152, 158, 218, 219, 224-300;
- Mazilu, Dan Horia, *Petru Movilă sau adevărata europeanizare a Estului*, în "Glasul Bucovinei" 3/1996, pp. 76-85;
- Mazilu, Dan Horia, *Udriște Năsturel*, București, 1974, pp. 101-124; 219-221;
- Melchisedec, St., *Biserica ortodoxă în luptă cu protestantismul în special cu calvinismul în veacul al XVII-lea și cele două sinoade din Moldova contra calvinilor*, în AARMSI, 1889-1890;
- Mihăilă, Gh., *Două scrieri literare ale lui Petru Movilă adresate compatrioților săi*, în *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972, pp. 183-231;
- Mihăilă, Gh., *Petru Movilă*, în "Literatura română veche", II, pp. 260-263;
- Mihălcescu, I., *La theologie symbolique au point de vue de l'eglise orthodoxe orientale*, București, 1932, pp. 78-79;
- Mihălcescu, I., *Petru Movilă și Sinodul de la Iași*, în MMS 12/1942, pp. 481-519;
- Minea, Ilie., *Câteva precizări și interpretări noi în legătură cu Sinodul de la Iași 1642*, în MMS, 12/1942, pp. 520-527;
- Moiescu, Gh.I., *Despre pomenirea Sinodului de la Iași și a mitropolitului Petru Movilă 1642-1942*, în BOR, 60/1942;
- Moiescu, Gh.I., Lupaș Șt., Filipescu Al., *Istoria bisericii române*, vol. II, București, 1957, pp. 6-11;
- Moiescu, Justin, *În legătură cu mărturisirea Ortodoxă*, în BOR, 5-8/1948, pp. 357-362;

- XXX, *Petru Movilă*, în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, 1979, pp. 590-592
- XXX, *Movilă*, în *Mic dicționar enciclopedic*, București, 1972, p. 1435
- Mureșanu, Florin, *Cazania lui Varlaam*, Cluj, 1944
- Negrescu, P., *Mitropolitul Petru Movilă înfățișat în noua literatură rusă*, în "Ortodoxia" 1/1952, pp. 135-160
- Okolski, O., *Despre Movelești*, în *Tezaur de monumente istorice pentru România*, II, București, 1862-1864, pp. 145-149
- Panaiteescu, P.P., *Curs de influență polonă și rusă în vechea cultură a românilor*, București, 1862-1864, pp. 315-339, 352-357, 367-379
- Panaiteescu, P.P., *L'influence de l'oeuvre de Pierre Moghila archeveque de Kiev dans les Principautés roumaines*, în "Melanges de l'Ecole Roumaine en France", V, 1926
- Panaiteescu, P.P., *O carte necunoscută a lui Petru Movilă dedicată lui Matei Basarab*, în vol. *Omagiu lui P. Constantinescu Iași*, București, 1965, pp. 296-301
- Panaiteescu, P.P., *Petru Movilă, ctitor al tipografiilor române din veacul al XVII-lea în "Almanahul Grafiei Române"*, Craiova, 1931, pp. 116-120
- Panaiteescu, P.P., *Petru Movilă și Români*, în BOR, 9-10/1942
- Panaiteescu, P.P., *Petru Movilă - Studii*, Ediție îngrijită de Șt.S. Gorovei și Maria Magdalena Szekely, București, 1996
- Panaiteescu, P.P., *Petru Movilă și Români în Contribuții la istoria culturii românești*, București, 1971, pp. 574-594
- Panaiteescu, P.P., *Un autograf al lui Petru Movilă pe un Tetraevanghel al lui Ștefan cel Mare* în "Revista istorică Română", IX, 1939, pp. 82-87
- Pascu, G., *Istoria literaturii române din sec. XVII*, Iași, 1922, pp. 59-66
- Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II, București, 1981, pp. 31-45
- Păcurariu, Mircea, *Petru Movilă în Dicționarul Teologilor Români*, București, 1996, pp. 291-293
- Petrovici, Teodor, *Petru Movilă mitropolitul Kievului*, București, 1941
- Philipidi, Al.I., *Introducere în istoria limbii și literaturii române*, Iași, 1888, pp. 138-142
- Picot, E., *Pierre Moghila*, în E. Legrand, *Bibliographie hellenique dix-septieme siecle*, t. IV, Paris, 1896
- Plămădeală, Antonie, *Mitropolitul Petru Movilă*, în *Dascăli de cuget și simțire românească*, București, 1981
- Popescu, N.M., *Petru Movilă*, în BOR, 1-3/1947, pp. 9-29
- Popescu, N.M., *Pomenirea de trei sute de ani a Sinodului de la Iași*, în AARMSI, s III, t. 25, 1942-1943
- Popescu, N.M., *Pomenirea mitropolitului Petru Movilă și a Sinodului de la Iași*, în BOR, 9-10/1942, pp. 387-402
- Popescu, N.M., Moisescu, Gh., *Orthodoxos Omologhia. Mărturisirea Ortodoxă*, București, 1942-1944
- Porcescu, Scarlat, *Tiparnița de la Biserica "Treii Ierarhi" din Iași*, în MMS, 3-4/1971, pp. 204-215
- Pușcariu, S., *Istoria literaturii române. Epoca veche*, Sibiu, 1930, pp. 96-100
- Ruffini, Mario, *Aspetti della cultura religiosa ortodossa romana medievale*, Roma, 1980, pp. 97-203
- Ruffini, Mario, *L'infusso di Pietro Movila nei Principati romeni*, în "Oikumenikon", I, 1968, pp. 209-248

- Ruffini, Mario, *L'opera religiosa e sociale di Pietro Movila metropolie di Kiev*, în "Oikumenikon", Roma, pp. 146-150
- Rusu, D., *Tipografia în Moldova până la sfârșitul secolului al XII-lea*, în MMS, 3-4/1976, pp. 254-265
- Savin, Ioan Gh., *Mitropolitul Petru Movilă și Sinodul de la Iași. Contribuții românești la viața spirituală rusă*, în "Cetatea Moldovei", II/1941, pp. 11-12
- Scriban, Filaret, *Viața mitropolitului Petru Movilă*, în *Mărturisirea ortodoxă a apostolicestei și catolicestei biserici de răsărit*, Mănăstirea. Neamț, 1844
- Suttner, Christian Ernest, *Noi date și precizări în legătură cu Sinodul de la Iași din 1642*, în BOR, 9-10/1975, pp. 1107-1113
- Sesan, Milan, *În amintirea Soborului de la Iași din 1642*, în "Candela", 1942-1943, pp. 154-162
- Strempel, G., *Sprijinul acordat de Rusia tiparului românesc în sec. al XVII-lea*, în "Studii și cercetări de bibliologie", I, 1955, pp. 15-42
- Tafralli, Oreste, *Chiesa ortodossa e Riforma nei secoli XVI-XVII*, Roma, 1935, pp. 22-27
- Theodorescu, Răzvan, *Civilizația românilor între medieval și modern*, București, 1987, vol. I, pp. 46-275
- Theodorescu, Răzvan, *Itinerarii medievale*, București, 1979, pp. 49-90
- Urechia, Vasile, *Schițe de istoria literaturii române*, București, 1885, pp. 177-180
- Vasilescu, Emilian, *Petru Movilă apărător al ortodoxiei*, în "Gândirea" 1941.

Summary

The article refers to the importance of the remarkable activity of Petru Movilă in the sphere of religious Romanian language culture. Using published material and his own research, the author understood the contribution of the Petru Movilă's work for the Romanian history and for history in general.